

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De grote nalatenschap van Napoleon in kort bestek

Welten, F.J.J.

Citation

Welten, F. J. J. (2021). De grote nalatenschap van Napoleon in kort bestek. *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 134(1), 171-172. doi:10.5117/TVG2021.1.025.WELT

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3254339>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Lotte Jensen (red.), *Napoleons nalatenschap. Sporen in de Nederlandse samenleving* (De Bezige Bij; Amsterdam 2020) 272p., ill., €29,99 ISBN 9789403109817

De grote nalatenschap van Napoleon in kort bestek

Het is heuglijk dat Lotte Jensen, hoogleraar Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis aan de Radboud Universiteit, het initiatief heeft genomen tot een bundel over Napoleons nalatenschap in Nederland. Niet geheel toevallig komt het boek keurig op tijd uit vóór we op 5 mei Napoleons overlijden in 1821 herdenken, maar de bundel overstijgt gelukkig het karakter van een gelegenheidswerk. Het is een serieuze poging om in zestien bijdragen de balans op te maken van de napoleontische tijd. Dat is mogelijk doordat het onderzoek naar de Bataafs-Franse tijd de laatste decennia een behoorlijke vlucht heeft genomen in Nederland.

Wie het boek openslaat, krijgt evenwel niet meteen de indruk dat dit een bundel van belang is. Na een inleiding van Lotte Jensen opent het werk met een bijdrage van verzamelaar Patrick Buch over een zilveren bestek dat een Zeeuwse dominee van Napoleon heeft ontvangen. Dan is al duidelijk dat deze bundel een strengere redactie had verdiend. De lezer wordt op het verkeerde been gezet door de serie van vier artikelen over materiële sporen van Napoleon, die op zijn best – zoals de bijdrage van Jos Gabriëls over de optische telegraaf – interessante curiosa zijn, maar die niet de kern van Napoleons nalatenschap bevatten. De volgende serie van vier artikelen – over kunst en cultuur – is verdienstelijk, vooral doordat de schotten worden weggehaald tussen geschiedenis, kunstgeschiedenis en literatuurgeschiedenis. Ook komt de nalatenschap van Napoleon hier voor het eerst aan bod. Toch komt de lezer pas in het derde deel – over infrastructuur, recht en natievorming – en het vierde en laatste

deel – over leger en veiligheid – bij de kern van Napoleons nalatenschap uit.

De bijdrage van Johan Joor over het continentale stelsel en zijn effecten op de Nederlandse economie is een van de hoogtepunten van het boek. Trefzeker behandelt Joor zowel de internationale literatuur als zijn eigen onderzoek naar de situatie in Rotterdam, de havenstad die opmerkelijk weinig last had van Napoleons handelspolitiek. Toch valt ook dit betoog strikt genomen buiten het thema van het boek, want van een langdurige, laat staan blijvende nalatenschap kunnen we niet spreken. Het continentale stelsel was eind 1813 voorgoed verleden tijd.

De bijdrage van Barend Jan van Spaendonck over Napoleons invloed op het Nederlandse recht is een andere mijlpaal, niet zozeer door de inbedding van het betoog in het wetenschappelijke debat als wel door de kernachtige wijze waarop de auteur verwoordt welke impuls Napoleon heeft gegeven aan de modernisering van het rechtssysteem in Nederland en andere West-Europese landen. Over de napoleontische conscriptie en haar voortzetting in de Nederlandse dienstplicht schrijft Ben Schoenmaker, al verwijst hij daarbij vreemd genoeg niet naar de dissertaties van Eddie van Roon (*Lotgevallen. De beleving van de dienstplicht door de Nederlandse bevolking in de negentiende eeuw*, 2013) en Stan Meuwese (*Twee eeuwen dienstplicht, discipline, dienstweigering en desertie. Deelnemen (of niet) aan de Nederlandse krijgsmacht in rechtshistorisch perspectief*, 2017).

Deze bijdragen geven een indruk van hoe goed de bundel had kunnen worden als het project systematisch was aangepakt. Nu

ontbreken bijdragen over de centralisatie van het bestuur, de invoering van Burgerlijke Stand en kadaster, en de standaardisatie van maten en gewichten. Ook een overzicht van de Nederlandse geschiedschrijving over de Bataafs-Franse tijd was welkom geweest. Afgezet tegen de onderwerpen die de bundel wél gehaald hebben, zijn dat te betreuren omissies.

Een thema dat gebrekkig uit de verf komt, is de betekenis van de napoleontische tijd voor het politieapparaat. Half Europa nam het Franse model over van een moderne, professionele, landelijk georganiseerde gendarmerie. Ook Nederland kopieerde dat model, al gaf het er een andere naam aan – *marechaussee* – om de herinnering aan de Inlijving te vermijden. Daarover schrijft Beatrice de Graaf niet. In plaats daarvan berijdt zij haar stokpaardje, zoals ze dat al met verve heeft gedaan in haar boek *Tegen de terreur. Hoe Europa veilig werd na Napoleon*. Kritiekloos neemt ze de visie van de conservatieve Oostenrijkse kanselier Metternich over en stelt ze revolutionair en napoleontisch Frankrijk gelijk aan terreur, terwijl ze de pogingen van Restauratieregimes om maatschappelijke verandering te blokkeren, bejubelt als modern veiligheidsbeleid. Om haar betoog te adstrueren noemt De Graaf in deze bundel twee voorbeelden van napoleontische terreur: de Russische veldtocht en de Franse aanval op Woerden op 24 november

1813. Natuurlijk was de veldtocht van 1812 een megalomane operatie, waarmee Napoleon zijn hand overspeelde. Maar deze campagne was geen vorm van terreur, want Rusland had zich niet gehouden aan de bepalingen van het vredesverdrag van 1807. Bovendien had Rusland tevoren vele malen tegen revolutionair en napoleontisch Frankrijk gevochten, louter uit machtspolitieke overwegingen, zonder een gerechtvaardigde casus belli. En burgers die zich gewapenderhand verzetten tegen het wettige militaire gezag – zoals in Woerden het geval was – zijn volgens het oorlogsrecht zelf terroristen en hebben dus geen reden om zich te beklagen over een hardhandige reactie. Merkwaardig aan de redenering van De Graaf is ook haar constatering dat de Restauratieregimes leentjebuurlen speelden bij het staatsapparaat van Napoleon, omdat dat veel efficiënter was georganiseerd dan bijvoorbeeld dat van Pruisen en Oostenrijk. Dat maakt haar kwalificatie van de napoleontische staat als een terroristische organisatie tot een curieuze dwaling.

Al met al laat deze bundel een gemengde indruk achter. Er staat in kort bestek veel lezenswaardigs in, terwijl de goed gekozen illustraties, allemaal in kleur, voor visueel genot zorgen. Maar inhoudelijk heeft het onderwerp meer te bieden dan in dit werk aan bod komt.

Joost Welten, Universiteit Leiden